

บทที่ 2

ตรวจเอกสาร

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

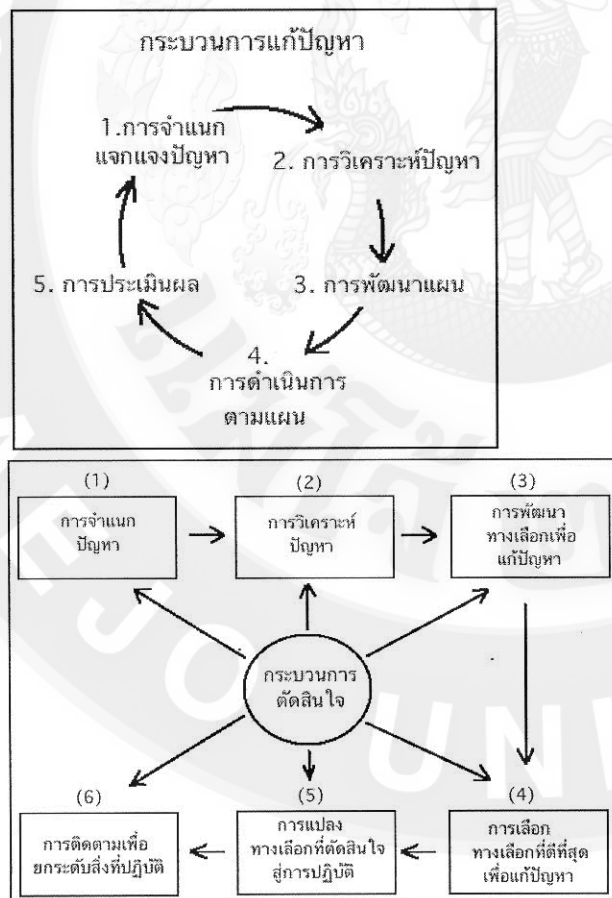
1. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. แนวคิดผู้บริโภคสีเขียว
3. แนวคิดการบริหารจัดการศูนย์อาหารสุขภาพในสถานศึกษา
4. แนวคิดด้านเกษตรอินทรีย์
5. แนวคิดการค้าที่เป็นธรรม
6. แนวคิดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
7. แนวคิดชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน
8. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในศตวรรษที่ 20 ช่วงปี 1960-1970 นักวิจัยกลุ่มสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical social sciences) หรือ ปฏิบัตินิยม (pragmatism) ได้เกิดความคิดต่อต้านความคิดการวิจัยทางสังคมศาสตร์สองกระแสหลัก นักวิจัยกลุ่มนี้ มีความเห็นว่าวิธีการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ศึกษาได้ อีกทั้งละเลยความสำคัญ ของบุคคลซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลทั้งในด้านความรู้สึก และความคิด ไม่สนใจบริบท ทางสังคมในเชิงพลวัต ส่วนการ วิจัยเชิงคุณภาพมีแนวทางที่เป็นอัตวิสัย ขาดความชัดเจน ประเด็นที่วิจัยเล็กลงไป มองบริบทระยะสั้น และประเด็นสำคัญคือวิธีการวิจัยทั้งสองเป็นการวิจัยเพื่อรู้ธรรมชาติและมนุษย์มากกว่า ที่จะปฏิบัติรังสรรค์และก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงไปสู่ทางที่ดีขึ้นของสังคม นักวิจัยกลุ่มนี้เชื่อว่าการวิจัยควร เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าเชิงปฏิรูป ที่มุ่งให้เห็นโครงสร้าง ที่แท้จริงของปัญหาเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นโดยใช้ทั้งวิธีวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพร่วมกัน และเน้นการวิจัยให้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำและ วิภาษวิธี (dialectic method) (Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตนะ. 2556)

Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตนะ (2556) ยังได้แบ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 3 รูปแบบ คือ (1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (Top-down Model) โดยผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ที่นำ แนวคิด แผนงาน หรือโครงการ ที่ตนเองคิด หรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ (2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบปฏิบัติ (Mixed Model) ผู้วิจัยไม่นำเอา

แนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตน ไปปฏิบัติตามแบบแรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้กระตุ้น ตั้งประเด็น กำกับให้มีการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล (3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Bottom-up Model) ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการทำวิจัยกับผู้ร่วมวิจัย ในลักษณะเป็นความร่วมมือกัน ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง (change) การเรียนรู้ (learning) และความรู้ใหม่ (new knowledge) ส่วนการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยยังไม่ สามารถกำหนดสิ่งที่คาดหวัง จากการวิจัยได้ เพราะสิ่งนั้น ยังไม่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้นในขั้นตอน “การวางแผน” กับผู้ร่วมวิจัย ถือเป็น “ผลลัพธ์/คำตอบ” ที่ต้องการ ทราบจากการวิจัย ไม่ใช่เป็น “โจทย์/คำถาม” ที่ตั้งไว้ก่อน ล่วงหน้า ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการจัดการ กระบวนการบริหาร กระบวนการพัฒนา ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการตัดสินใจ (Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตน์. 2556)

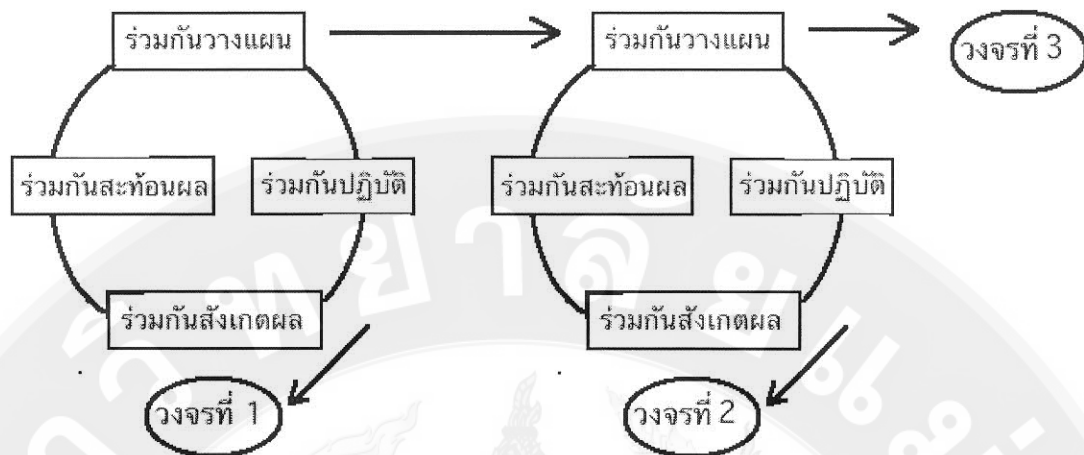

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการจัดการ และกระบวนการบริหาร(Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2556)

ภาพที่ 3 แสดงกระบวนการพัฒนา (Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2556)

Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตน์ (2556) ยังได้สรุปว่า โดยปกติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะเป็นวงจรแบบเกลียวสว่าน ไม่มีวันสิ้นสุด แม้ว่าการวิจัยจะกำหนดเป็น 1 หรือ 2 หรือ 3 วงจร อันเนื่องจากความจำกัดในเรื่องเวลา และทรัพยากร ซึ่งเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ระหว่างดำเนินการวิจัย ไม่ใช่เมื่อสิ้นสุดงานวิจัย ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบบเกลียวสว่าน (Carr and Kemmis ใน วิโรจน์ สารรัตน์. 2556)

สรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการทำวิจัยกับผู้ร่วมวิจัย ใน ลักษณะเป็นความร่วมมือกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการจัดการ กระบวนการบริหาร กระบวนการพัฒนา ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียม กันในการร่วมคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล เป็นวงจรแบบเกลียวสว่าน ไม่มีวันสิ้นสุด มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (change) การเรียนรู้ (learning) และความรู้ใหม่ (new knowledge) โดยที่ผลของการวิจัยไม่ต้องรอ ให้สิ้นสุดการวิจัย แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางของการวิจัยนั่นเอง

2. แนวคิดผู้บริโภคสีเขียว

สาระสำคัญของหลักการพัฒนายั่งยืนในแผนปฏิบัติการ 21 คือ ประชากร การบริโภคและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงเรื่องสิ่งแวดล้อม แผนฯดังกล่าวได้เสนอนโยบายและแผนงาน ในการที่จะบรรลุถึงความยั่งยืนระหว่างการใช้บริโภค ประชากร และความสามารถของโลกในการดำรงสิ่งมีชีวิต การพัฒนาเทคโนโลยีที่จะสนองตอบความต้องการของมนุษย์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัด ระวัง โดยวิธีการทำงานนั้นต้องมาจากการดำเนินงานที่เป็นสหวิทยาการ มีความหลากหลายของวัฒนธรรม และ ต้องดำเนินการในหลายมิติพร้อมกัน เพื่อให้การพัฒนาส่งผลต่อคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้อง สนองตอบความต้องการของผู้ที่อ่อนแอและด้อยโอกาสในสังคม อันได้แก่ ผู้มีรายได้น้อย เด็ก สตรี และคนในชนบท (Agenda 21. 2012)

จากการศึกษาการบริโภคอาหารในศตวรรษที่ 21 ของชาวยุโรปในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา โดย P. Lazaridis and A.C. Drichoutis (2014) พบว่า มีการบริโภคเนื้อเพิ่มขึ้นเป็นสามเท่า การบริโภคผักและนมเพิ่มขึ้นสองเท่า ส่วนอาหารอื่นๆก็มีเพิ่มขึ้นบ้างแต่เป็นไปอย่างช้าๆ ขณะที่ธัญพืชกลับมีการบริโภคลดลง ซึ่งเขาให้เหตุผลว่า อาจมีสาเหตุมาจาก บทบาทของอาหารปรุงสำเร็จ พร้อมรับประทาน หรืออาหารที่ปรุงง่าย และสามารถนำไป บริโภคนอกบ้านได้สะดวก ลักษณะการบริโภคดีังกล่าวไม่แตกต่างกับเด็กไทย ดังสุวรรณา เชียงขุนทด (2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กในพื้นที่ภาษีเจริญ พบว่าพฤติกรรมการบริโภคของเด็กวัยเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุดคือ ต้มนมที่มีรสหวาน เช่น นมหวาน นมช็อกโกแลต นมเปรี้ยว คิดเป็นร้อยละ 59.5 รองลงมารับประทานขนมขบเคี้ยว กรูบกรอบ เช่น มันฝรั่งทอด ข้าวเกรียบ คิดเป็นร้อยละ 57.1 และรับประทานหมูทอด ไก่ทอด ลูกชิ้นทอด คิดเป็นร้อยละ 54.8

P. Lazaridis and A.C. Drichoutis (2014) ยังได้แบ่งลักษณะของการบริโภคอาหารในปัจจุบันของ ผู้บริโภคในยุโรปออกเป็น (ก) กินอาหารนอกบ้านมากขึ้น (ข) บริโภคอาหารประเภทที่มีคุณลักษณะสะดวก ง่ายในการบริโภค (ค) สนใจต่ออาหารที่ปลอดภัย อาหารเพื่อสุขภาพ และมีโภชนาการ และ (ง) อ่อนไหวต่อ เทคโนโลยีการผลิต ระบบการจัดจำหน่าย และการพัฒนาอย่างยั่งยืนของระบบนิเวศ

ในด้านการบริโภคนั้น สารี อ่องสมหวัง (2549) ได้สรุปพัฒนาการแนวคิดผู้บริโภคในโลกนี้อาจแบ่ง ออกได้เป็น 3 ยุค ประกอบด้วย ยุคแรกเป็นยุค “ใช้เงินให้คุ้มค่า” (Value for Your Money) ผู้บริโภคจำนวน มากทั้งในอดีตและปัจจุบัน ยังมีความต้องการใช้เงินของตนเองอย่างคุ้มค่า เพื่อให้ได้สินค้าที่ดี ปลอดภัย ราคา ไม่แพงมากนัก โดยไม่ได้สนใจมากนักว่าสินค้านั้น จะมาจาก กระบวนการผลิตแบบใด ใครเป็น ผู้ผลิตมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากน้อยแค่ไหนอย่างไร ทำให้ การดำเนินกิจกรรมและวิธีการทำงานในยุคนี้มักให้ความสำคัญ สำคัญกับการตรวจสอบคุณภาพของสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคได้ใช้ไป เช่น การทดสอบเครื่องซักผ้า รถยนต์ หรืออาหารต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อจะบอกและเป็นข้อมูลให้ผู้บริโภคในการเลือกซื้อ ว่าสินค้าใดดีกว่า สินค้าใด หรือ ราคาถูกกว่าและมีคุณภาพดีกว่า ดังเช่น วารสารคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศต่าง ๆ เช่น WHICH ของประเทศ อังกฤษ CHOICE ของออสเตรเลีย CONSUMER REPORT ของสหรัฐอเมริกา TEST ของอินเดีย หรือฉลาดซื้อ ของมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค

ยุคที่สอง อาจเรียกว่าเป็นยุค “ค่าของเงินและค่าของคน” (Value for Money and Also Value for People) ถือเป็นยุคของการผลักดันให้การบริโภคร่วมกันของผู้บริโภค เป็นตัวกำหนดคุณภาพทางสังคม ซึ่งกลุ่มผู้บริโภค เชื่อว่า “พฤติกรรมการซื้อแต่ละครั้ง คือ การลงคะแนนให้กับตัวแบบทางเศรษฐกิจ รวมทั้ง แบบแผนการผลิตสินค้าแบบใดแบบหนึ่ง และเป็นกลไกผลักดัน

ที่สำคัญในการปฏิรูปเศรษฐกิจสังคมให้เอื้อต่อ ประโยชน์กับคนส่วนใหญ่” โดยรูปแบบการผลิตและการบริโภคคำนึงถึงประโยชน์และจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสังคมด้วย รูปแบบการรณรงค์ของเมืองไทยอาจจะเห็นได้จากการไม่ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น โฟม การรณรงค์ไม่ดูหนังเรื่องเดอะบิชที่ทำลายเกาะมาหย่า ไม่ซื้อของเนสเล่ท์เพราะใช้วัตถุอันตรายที่มาจากจีเอ็มโอ หรือการปฏิบัติแบบสองมาตรฐานของบริษัทนี้ในกรณีไม่ขายผลิตภัณฑ์ที่มีจีเอ็มโอในกลุ่ม ประเทศอียูและสวิสเซอร์แลนด์แต่ยืนยันจะจำหน่ายในประเทศไทย หรือการไม่ซื้อสินค้าของบริษัท ABBOTT ที่ไร้จริยธรรม ในการค้าโดยการถอนการขึ้นทะเบียนยากับอย. หลังจากประเทศไทยประกาศใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิเหนือสิทธิบัตร (compulsory license- CL)

ยุคปัจจุบัน “ลดการบริโภค” (Sustainable Consumption & Consumer Life Style) การเป็น ผู้บริโภคสีเขียว (Green Consumers) มิใช่เป็นเพียงหาของสีเขียวไว้ใช้สอย แต่ต้องประมาณการบริโภค และ ทราบว่า การบริโภคทุกอย่างส่งผลกระทบต่อทั้งตนเองและสังคม ทำให้กิจกรรมที่ดำเนินการในยุคนี้มุ่งไปสู่ เป้าหมายการบริโภคแต่พอเพียง การลดการบริโภค การบริโภคสินค้าที่ใช้กระบวนการผลิตทางธรรมชาติ เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ สินค้าไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่ไม่เพิ่ม คาร์บอนได ออกไซด์ เช่น มีกลุ่มรณรงค์ให้มีวันหยุดซื้อของ (Day Buy Nothing Day) การรณรงค์สัปดาห์ หยุดดูโทรทัศน์ เพราะเชื่อว่าโทรทัศน์เป็นเครื่องมือของบริโภคนิยมที่ส่งเสริมให้เกิดการบริโภคแบบไร้ขีดจำกัด รูปแบบการ รณรงค์ของเมืองไทย เช่น การลดการบริโภคน้ำจากขวดพลาสติก(ภาชนะบรรจุปิดสนิท) โครงการตลาดไม่ซื้อ ตลาดเกษตรอินทรีย์แบบ Community Supported Agriculture, ตลาดแบบ Fair trade เป็นต้น (สารี อ๋องสมหวัง. 2549).

ขบวนการผู้บริโภคสีเขียวในโลกมีการขับเคลื่อนมาอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้น ดังการเกิดขึ้นของ “Slow Food” “การกินอาหารช้า” เป็นองค์กรนานาชาติที่ไม่แสวงกำไร สมาชิกสนับสนุนทุนทำงานในการปกป้องระบบ นิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพของแหล่งอาหาร ขยายการศึกษารสชาติอาหาร เชื่อมโยงผู้ผลิตอาหารที่ดีกับ ผู้ร่วมผลิตอาหารผ่านกิจกรรมมีวันและกิจกรรมความคิดริเริ่มใหม่ๆ ก่อตั้งขึ้นโดย Carlo Petrini ในปี พ.ศ. 2529 เพื่อตอบโต้อาหารจานด่วนและการใช้ชีวิตแบบเร่งด่วน การที่ผู้บริโภคไม่สนใจต่ออาหารที่พวกเขากิน ไม่รู้ว่าอาหาร มาจากไหน รสชาติเป็นอย่างไร ไม่ตระหนัก ว่าวิธีการกินอาหารของเราส่งผลกระทบต่อโลกอย่างไร ปัจจุบัน สโลว์ฟู้ดมีสมาชิกกว่า 100,000 คนใน 153 ประเทศทั่วโลก สโลว์ฟู้ดจะเป็นอาหารที่ดี สะอาดและเป็นธรรมชาติ ในความหมายนี้ควรจะได้ลิ้มรสที่ดี ควรได้รับการผลิตในวิธีการที่สะอาด วิธีการที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม รักษาสวัสดิภาพของสัตว์หรือสุขภาพของเรา และผู้ผลิตควรจะได้รับค่าชดเชยอย่างยุติธรรมสำหรับการทำงานของพวกเขา (Sarah Fleming, Elisabeth Manning, Mariagiulia Mariani. 2010)

กล่าวโดยสรุป “แนวคิดและขบวนการผู้บริโภคสีเขียว” ทั้งในไทยและต่างประเทศ ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การให้ความสำคัญในของสินค้ากับมูลค่าของเงินที่ตนเองจ่ายไปสู่ยุคของพลังของการซื้อเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม และ จนถึงปัจจุบันที่การเป็นผู้บริโภคสีเขียว การลดการบริโภค บริโภคที่จำเป็นและให้ความสำคัญของอาหารจากเกษตรอินทรีย์

3. แนวคิดการบริหารจัดการศูนย์อาหารสุขภาพในสถานศึกษา

องค์การอนามัยโลก (1996) ให้ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพว่า เป็นสถานที่ที่สมาชิกทุกคน ที่ทำงานในโรงเรียนชุมชนร่วมกันช่วยจัดหานักเรียนด้วยประสบการณ์แบบบูรณาการ และเชิงบวก มีโครงสร้าง ที่ส่งเสริมและปกป้องสุขภาพของนักเรียน มีหลักสูตรการเรียนการสอน ทางด้านสุขภาพอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการสร้างสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ปลอดภัย และมีสุขภาพดี มีการให้บริการด้านสุขภาพที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชน ในวงกว้างในความพยายามที่จะส่งเสริมสุขภาพ

กองการเรียนรู้ของนักเรียน สำนักงานการเรียนรู้และการสอน กรมการศึกษาและฝึกอบรม เมลเบิร์น ออสเตรเลีย (2006) ได้ระบุว่าการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติที่ดีต่อสุขภาพ เป็นเรื่องที่สำคัญของโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพ เพราะสุขภาพของ นักเรียนและชุมชนเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้นๆ การเติมเต็มซึ่งกันและกันระหว่าง อาหารที่มีบริการในโรงเรียนและหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพนั้นมีความสำคัญ นั้น หมายถึง จะเป็นการดี ที่มีการสร้างแรงกดดันเชิงบวกในการตั้งค่ามาตรฐานการเรียนรู้ของการจัดการศึกษา ที่จะช่วย สร้างวัฒนธรรมในการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและการมีวิถีชีวิตเพื่อสุขภาพดี รวมทั้งการสร้างการสัมผัสต่อสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อครอบครัวด้วย

ขณะที่กองอยู่ดีมีสุขของนักเรียนและการผูกพัน กรมสามัญศึกษาและพัฒนาเด็กปฐมวัยของ เมลเบิร์น (Canteen Management. July 2012) ได้อธิบายถึงความสำคัญของศูนย์อาหารในโรงเรียนว่าศูนย์อาหารของโรงเรียน และการบริการด้านอาหารอื่นๆของโรงเรียนเป็นทรัพยากรที่สำคัญทางการศึกษา โรงเรียนและชุมชน มีบทบาทสำคัญในการจัดหา อาหารให้กับนักเรียนและชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อม ของโรงเรียน ศูนย์อาหารของโรงเรียนควรจะ สะท้อนถึงเป้าหมายทางการศึกษาของโรงเรียน การ สนับสนุนและเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเมื่อบริโภคอาหารในแต่ละวัน โดยปกติหนึ่งในสามของนักเรียน ทั้งหมดจะบริโภคอาหารที่ศูนย์อาหารของโรงเรียนและอาหาร ดังกล่าว มีอิทธิพลอย่างมากต่อสุขภาพ และโภชนาการของนักเรียน มันเป็นสิ่งสำคัญที่พ่อแม่ครูอาจารย์ และ นักศึกษา จะต้องทำงานร่วมกัน เพื่อสนับสนุนวิธีการทั้งหมดของโรงเรียนที่จะสร้างวัฒนธรรมของโรงเรียน

ที่จะให้นักเรียนกระตือรือร้น ที่จะเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและมีวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี

กองการเรียนรู้ของนักเรียน (อ้าวแล้ว) ได้สรุปแนวคิดการจัดการศูนย์อาหารในโรงเรียนว่า นอกจากการ จัดหาอาหารเพื่อสุขภาพและราคาไม่แพงแล้ว ศูนย์อาหารควรจะอยู่บนพื้นฐานของการ จัดการที่ดี และพึ่งตนเอง ทางการเงินอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากศูนย์อาหารในโรงเรียน เป็นธุรกิจขนาดเล็ก เหมือนธุรกิจทั่วไป ต้องการการจัดการที่ดี การจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ ซึ่ง “การจัดการที่มีประสิทธิภาพ” นั้น มีความต้องการ ปัจจัยสนับสนุนดังต่อไปนี้

- ทุกคนที่เกี่ยวข้อง ต่างรู้ถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ และมีความคุ้นเคยกับนโยบาย ของศูนย์อาหาร
- คณะกรรมการและพนักงานศูนย์อาหารต้องร่วมกันพัฒนาแผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุ เป้าหมาย ตามนโยบาย ของศูนย์อาหาร
- สิ่งที่ต้องปฏิบัติงานแต่ละวัน ต้องมีโครงสร้างและการบังคับใช้
- ต้องมีการฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาแก่พนักงานอย่างเพียงพอ
- พนักงานต้องมีการจัดการสต็อกที่มีประสิทธิภาพ รู้วิธีการทางบัญชีและการเงิน
- พนักงานต้องมีความคุ้นเคย
เข้าใจและปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านอาหาร
ปลอดภัยและมาตรฐานด้านสุขภาพ และความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ

4. แนวคิดเกษตรอินทรีย์

มติที่ประชุมของคณะกรรมการสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (The World IFOAM Board) เมื่อ มีนาคม 2008 ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ ไว้ว่า “เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตที่ทำให้เกิด ความยั่งยืน ของสุขภาพของดิน ระบบนิเวศ และประชาชน เป็นระบบเกษตรที่อาศัยกระบวนการทางระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และวงจรการปรับ ให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นมากกว่าการใช้ปัจจัยการผลิต ที่ไม่พึ่ง ประสงค์จากภายนอกที่มีผลกระทบ เกษตรอินทรีย์รวมถึงประเพณี นวัตกรรม และวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ของสภาพแวดล้อม ที่ใช้ร่วมกัน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เป็นธรรม และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับ ทุกคนที่เกี่ยวข้อง (Organic World Foundation)

เกษตรอินทรีย์ เป็นรูปแบบการเกษตรที่เน้นการบริหารจัดการการผลิตแบบองค์รวม ให้ความสำคัญ กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศธรรมชาติ เน้นการ ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลาย

ทางชีวภาพ ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจาก การเกษตรเคมีเชิงเดี่ยวที่มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิต ชนิดใดชนิดหนึ่งสูงสุด ซึ่งเป็นแนวคิดแบบแยกส่วนที่ตั้งอยู่บน ฐานความคิดที่ว่า การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ ไม่ได้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การเลือกชนิด และวิธีการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ มุ่งเฉพาะแต่การประเมินประสิทธิผลต่อพืชหลักที่ปลูกโดยไม่คำนึงถึงผล กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Organic World Foundation)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้ระบุไว้ว่าเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นรูปแบบภายใต้ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540). และ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน จะใช้ฐานคิดของระบบนิเวศป่าธรรมชาติ ซึ่งหมายถึง สังคมของพืชและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในพื้นที่ป่าหนึ่งๆ ที่มีการตอบสนองซึ่งกันและกันต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่างๆ อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีการไหลเวียนของแร่ธาตุด้วย โดยโครงสร้างของระบบนิเวศป่าธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

(1) องค์ประกอบที่ไม่มีชีวิต ประกอบด้วย อนินทรีย์สาร อินทรีย์สาร และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

(2) องค์ประกอบที่มีชีวิต จำแนกได้ตามหน้าที่ 3 กลุ่มคือ

- กลุ่มผู้ผลิต (สิ่งมีชีวิตที่สร้างอาหารได้เอง โดยกระบวนการสังเคราะห์แสง เช่น พืชสีเขียว แพลงตอน ฯลฯ)
- กลุ่มผู้บริโภค (สิ่งมีชีวิตที่สร้างอาหารเองไม่ได้ได้รับอาหารจากการกินสิ่งมีชีวิตอื่น จำแนกได้ 3 ชั้น คือ ผู้บริโภคชั้นที่หนึ่ง คือ สัตว์กินแต่พืชเป็นอาหาร ผู้บริโภคชั้นที่สอง คือ สัตว์ที่กินสัตว์ด้วยกันเป็นอาหาร และผู้บริโภคชั้น ที่สาม คือ สัตว์ที่กินทั้งพืชและสัตว์ เป็นอาหาร
- กลุ่มผู้ย่อยสลาย หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่สร้างอาหารเองไม่ได้ แต่จะได้อาหาร โดยการสร้างเอนไซม์มาย่อยสลายซากของสิ่งมีชีวิต ของเสีย กากอาหาร ซึ่งได้แก่ แบคทีเรีย เห็ด รา เป็นต้น ผลที่ได้หลักคือ ธาตุอาหาร (อรรถพล นาขว. 2012).

จะเห็นว่าในป่าธรรมชาติมีทั้งพืช สัตว์ สิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่หลากหลาย ผสมผสาน เกื้อกูล สมดุล ไม่มีใครเอาเปรียบใครไปเสีย เสาสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงไปฉีดป่า แต่ต้นไม้ก็ยังโต สัตว์ก็โต ปลาก็โต สิ่งมีชีวิตต่างๆก็โตได้ ขณะที่ทะเลเองก็ไม่เคยมีใครเอาอาหารไปให้ปลาที่ทะเล แต่เราได้น้ำ ปลาทะเลทุกวัน ทั้งนี้เนื่องจากเกิดความสมดุลของผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้ย่อยสลายของป่าและทะเลนั่นเอง

ดังนั้นการทำการเกษตรกรรมยั่งยืนควรอยู่ภายใต้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำแล้วต้องทำให้ เกิดการ เจริญเติบโตอย่างสมดุลของด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังมาซาโนบุ ฟูกุโอกะ ผู้นำด้าน เกษตรธรรมชาติกล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดของการเกษตร มิใช่เพียงการบ่มเพาะพืชหรือสัตว์ แต่หมายถึงการ บ่มเพาะความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ (รสนา โตสิตระกูล. 2535) นั่นหมายถึง ท่ามกลางการเติบโตของพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อม เกษตรกรและผู้บริโภคก็เติบโตพร้อมกันไปด้วย

สรุปได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นแนวคิดที่เน้นเชิงกระบวนการ และการบูรณาการทุกภาคส่วนแบบองค์รวมที่ยึดทั้งคน พืช สัตว์ ระบบนิเวศน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์กลางในการ พัฒนา โดยมีเป้าหมายที่การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เท่าทัน พึ่งตนเอง เกิดความเป็นธรรมของสังคม และเกิดการเจริญเติบโตทั้งทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมดุลยั่งยืน ขณะที่อาหารอินทรีย์ หมายถึง อาหารที่ผลิตโดยใช้วัตถุดิบ (ผลผลิต) ที่มาจากเกษตรอินทรีย์และ ผลผลิตเกษตรอินทรีย์นั้นได้รับการรับรอง มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

5. แนวคิดการค้าที่เป็นธรรม

แนวคิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของแต่ละประเทศส่วนใหญ่ใช้แนวคิดการค้าเสรี ซึ่งแนวคิดดังกล่าว มีรากฐานมาจากทฤษฎีต้นทุนเปรียบเทียบ (Theory of Comparative Costs) ของนายอดัม สมิท สาระสำคัญของทฤษฎีคือ หน่วยการผลิตหรือ แต่ละประเทศควรจะผลิตสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบ โดยความได้ เปรียบนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิต เช่น ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน ที่ดิน ทำให้เกิด การแบ่งงาน การผลิตระหว่างประเทศที่สามารถผลิตสินค้าให้เกิດต้นทุนเปรียบเทียบที่ดีกว่า แล้วนำสินค้านั้นๆมาแลกเปลี่ยน กัน” สมิท เชื่อว่าการค้าเสรีจะเป็นนโยบายที่นำพาประเทศไปสู่ความมั่งคั่ง (สุพาณี ธนวิวุฒิและคณะ. 2543).

ความได้เปรียบของต้นทุนตามทฤษฎีของสมิท เป็นการได้เปรียบแบบสมบูรณ์ (absolute advantage) แต่ความได้เปรียบของต้นทุนยังมีอีกรูปแบบหนึ่งคือความได้เปรียบแบบสัมพัทธ์ (relative advantage) ของเดวิด ริคาร์โด ซึ่งพัฒนาการสานต่อจากทฤษฎีของสมิทจนกลายมาเป็นแนวคิด ที่ทรงพลังและเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของโลกปัจจุบัน (สุพรรณี. อ้างแล้ว)

เดวิด ริคาร์โด ผู้ถือเสมือนเป็นบิดาแห่งการค้าเสรี เสนอแนวคิดความได้เปรียบเชิงสัมพัทธ์ว่าแต่ละ ประเทศควรผลิตสินค้าที่มีต้นทุนได้เปรียบมากที่สุด หรืออีกนัยหนึ่งคือผลิตสินค้าด้วยต้นทุนต่ำที่สุด แล้วนำสินค้าที่ผลิตได้ไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าของประเทศอื่นที่มีต้นทุนการผลิตได้เปรียบชนิดอื่น ทำให้ประเทศ ต่างๆ ที่ไม่สามารถผลิตสินค้าหนึ่งในราคาที่ต่ำที่สุด สามารถ

ซื้อสินค้าที่ราคาถูกกว่าโดยไม่มีความจำเป็นที่จะต้อง ผลิตเองทุกชนิด หน้าค้ายังมีราคาการผลิตแพงกว่าอีกด้วย (สุพรรณิ. อ้างแล้ว)

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวส่วนหนึ่งได้ส่งผลทำให้ระบบการผลิตทางการเกษตรมุ่งสู่ระบบเกษตรเคมีเชิงเดี่ยวที่มีเป้าหมายเพื่อขายและส่งออก ส่งผลกระทบต่อมากมาย อาหารไม่ได้บริสุทธิ์ แต่ปนเปื้อนสารเคมี สังเคราะห์ ภาวะหนี้สินของเกษตรกร บางครอบครัวต้องขายที่ดินทำกินใช้หนี้ปัญหาสุขภาพ เป็นต้น (สุพรรณิ. อ้างแล้ว)

ขณะที่เกษตรกรอินทรีย์ก็ไม่ได้ปฏิเสธการผลิตเพื่อการค้า เพราะตระหนักว่าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องพึ่งพาการจำหน่ายผลผลิตเพื่อเป็นรายได้ในการดำรงชีพ ขบวนการเกษตรอินทรีย์ พยายาม ส่งเสริมการทำการตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศ ซึ่งตลาดอาจมีรูปแบบที่หลากหลายตามแต่เงื่อนไขทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม เช่น ตลาดสดในชุมชน ตลาดนัด ตลาดชุมชนเกื้อหนุนเกษตรกร (Community Supported Agriculture) ส่วนตลาดระดับประเทศ เช่น สหกรณ์เกษตรอินทรีย์ สหกรณ์เกษตรยั่งยืน หรือศูนย์รวบรวมเกษตรอินทรีย์ต่างๆ (ชมชวน บุญระหงษ์ และ วิทยา จันทรวงศ์. 2543)

สมาคมการค้าแฟร์เทรดสากล (International Fair Trade Association - IFAT) และหน่วยรับรอง แฟร์เทรดสากล (Fairtrade Labelling Organisations International - FLO) ได้ร่วมกันให้ คำนิยามของ "แฟร์เทรด" หรือ "การค้าที่เป็นธรรม" ไว้ว่า "หุ้นส่วนทางการค้า ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ พุดคุยแลกเปลี่ยน ความโปร่งใสและการเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างให้เกิดความเสมอภาคทางการค้าระหว่างประเทศ แฟร์เทรด ช่วยสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการทำให้เกิดเงื่อนไขทางการค้าที่ดีขึ้น และช่วยปกป้องสิทธิของผู้ผลิต และ ลูกจ้างที่ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้ผลิตและลูกจ้างในประเทศที่กำลังพัฒนา องค์กรแฟร์เทรดซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้บริโภค มีการดำเนินกิจกรรมในการ สนับสนุนผู้ผลิต การสร้างความรับรู้ให้กับสาธารณะ และรณรงค์ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ และ วิถีปฏิบัติของระบบการค้าระหว่างประเทศทั่วไป" (วิฑูรย์ เรืองเลิศ ปัญญากุล. 2012)

หลักการของการค้าที่เป็นธรรมมีอยู่ 5 ข้อสำคัญ คือ

(ก) ช่วยให้ผู้ผลิตที่ด้อยโอกาสได้เข้าถึงตลาด โดยเน้นการผลิตแบบพื้นบ้าน และส่งเสริมคุณค่าของ ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ที่ได้ประโยชน์ทางสังคมต่อชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ห่วงโซ่การค้าสั้นลงและผู้ผลิต สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ราคาในราคาที่สูงขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับการขายผ่านกลไกการตลาดทั่วไป

(ข) ความสัมพันธ์ทางการค้าที่เท่าเทียมและยั่งยืน โดยคู่ค้าจะพิจารณาถึงต้นทุนทั้งหมดของการผลิต ทั้งต้นทุนทางตรงและต้นทุนทางอ้อม ซึ่งรวมถึงต้นทุนในการปกป้อง ทรัพยากรธรรมชาติ และการลงทุนเพื่ออนาคต นอกจากนี้ ผู้ค้าแฟร์จะให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของผู้ผลิต และ

คนงาน ที่ควรจะได้ รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม ซึ่งไม่เพียงแต่จะต้องสูงพอที่จะตอบสนองต่อความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน แต่ยังครอบคลุมถึงการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ในอนาคตด้วย

(ค) การเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งให้กับองค์กรผู้ผลิต ให้ได้มีโอกาสเรียนรู้ และ เข้าใจเกี่ยวกับสภาพเงื่อนไขของตลาดและการค้า ตลอดจนทิศทางแนวโน้ม เพื่อให้เกิดการพัฒนา ความรู้ ทักษะ และทรัพยากร ที่จะช่วยให้องค์กรผู้ผลิตสามารถ ควบคุมและจัดการวิถีชีวิตของตนเองได้มาก ขึ้น

(ง) การสร้างการรับรู้กับผู้บริโภคและการรณรงค์ โดยการเชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้บริโภค ซึ่งจะทำ ให้ผู้บริโภคได้รับทราบถึงความยุติธรรมทางสังคม และแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคม การสนับสนุนจากผู้บริโภคช่วยทำให้องค์กรแฟร์เทรดสามารถรณรงค์ให้เกิดการปฏิรูปกฎระเบียบการค้า ระหว่างประเทศ อันจะนำไปสู่ระบบการค้าโลกที่เป็นเป็นธรรม และเท่าเทียมในที่สุด

(จ) การค้าที่เป็นธรรมในฐานะ “สัญญาทางสังคม” โดยการปฏิบัติตามหลักการแฟร์เทรด เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้จะต้องเริ่มต้นที่ ความมุ่งมั่นในการเป็นหุ้นส่วนทางการค้า ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ พุดคุยแลกเปลี่ยน ความโปร่งใส และการเคารพซึ่งกันและกัน การค้าขายแบบแฟร์เทรดนี้เกิดขึ้นภายใต้ “สัญญาทางสังคม” ที่ผู้ซื้อตกลงที่จะทำบางสิ่งบางอย่างมากกว่าระบบตลาดทั่วไปในการช่วยกลุ่ม ผู้ผลิต และ กลุ่มผู้ผลิตตกลงที่จะใช้รายได้เพิ่มจากการค้าที่เป็นธรรม ในการปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก ในกลุ่มโดยเฉพาะสมาชิกที่เป็นผู้ผลิตที่ด้อยโอกาสในกลุ่ม ดังนั้นการค้าที่เป็นธรรมจึงไม่ใช่การกุศลแบบ ให้เปล่า แต่เป็นหุ้นส่วนทางการค้า เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา (วิฑูรย์ เรืองเลิศ ปัญญากุล. อ้างแล้ว)

แนวปฏิบัติของการค้าที่เป็นธรรม

แนวทางปฏิบัติของการค้าที่เป็นธรรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือแนวปฏิบัติภายในหน่วยงานขององค์กรการค้าที่เป็นธรรม และแนวปฏิบัติในการสัมพันธ์ กับผู้ร่วมค้าแฟร์เทรด

(ก) แนวปฏิบัติภายในหน่วยงานขององค์กรการค้าที่เป็นธรรม

แนวปฏิบัติภายในหน่วยงานขององค์กรการค้า ที่เป็นธรรมครอบคลุมสำหรับหน่วยงานที่เป็น ผู้ผลิต เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานผู้ผลิตนี้มีความสำคัญอย่างมาก ไม่ใช่เพียงเพราะ ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของห่วงโซ่ผลิตภัณฑ์การค้าที่เป็นธรรม แต่เพราะการค้าที่เป็นธรรมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่ได้มีการผลิตที่เป็นธรรม ความเป็นธรรมในการผลิตในที่นี้ประกอบด้วยองค์ ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ คน, สุขภาพ, สภาพแวดล้อม, และ ขบวนการ

1) คน: ให้ความเป็นธรรมกับพนักงาน/ ลูกจ้าง/ ซัพพลายเออร์ โดยองค์กรผู้ผลิตแฟร์เทรดจะ ต้องเคารพและให้ความเป็นธรรมกับพนักงานและ ลูกจ้างทุกคน ตลอดจนถึงผู้ที่องค์กรซื้อวัตถุดิบและบริการ มีนโยบายและการบริหารจัดการที่ไม่เอาเปรียบพนักงาน/ลูกจ้าง/ซัพพลายเออร์ และให้ความ เท่าเทียมกันกับทุกๆ คน โดยไม่เลือกปฏิบัติทางเพศ ศาสนา ผิวสี ชาติพันธุ์ อายุ ฯลฯ ในการจ้างงาน และการจ่ายค่าตอบแทน

2) สุขภาพ: สภาพการทำงานที่ปลอดภัย โดยจัดสภาพแวดล้อมของการทำงาน ที่มีความ ปลอดภัยต่อ พนักงาน และคนงาน รวมทั้งการมีสวัสดิการตามฐานอย่างเหมาะสม มีการจัดระบบการป้องกัน อุบัติภัยและความปลอดภัยในการทำงาน โดยการฝึกอบรมและการกระตุ้นให้พนักงานได้ให้ความสนใจกับเรื่อง สุขอนามัยในการทำงาน

3) สิ่งแวดล้อม: รักษาสิ่งแวดล้อม โดยการผลิตและการดำเนินการต่างๆ ขององค์กรต้องมีความ ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม มีการคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่วัตถุดิบ ที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้า กระบวนการผลิตสินค้า วัสดุหีบห่อ และการจัดการขยะที่เกิดจากการผลิต ตลอดจนมีการวางแผนการใช้ พลังงานและทรัพยากรต่างๆ อย่างประหยัด มีประสิทธิภาพ

4) ขบวนการ: การรณรงค์เผยแพร่แนวทางการค้าที่เป็นธรรม โดยถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญหนึ่ง ขององค์กรแฟร์เทรด โดยการรณรงค์นี้เพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้บริโภค เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง การบริโภคและผลกระทบต่อผู้ผลิต-สิ่งแวดล้อม รวมถึงการรณรงค์กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วย งานเหล่านั้นได้ตระหนักและให้ความสำคัญ กับเรื่องการค้าที่เป็นธรรม การรณรงค์นี้อาจรวมไปถึงการผลักดันนโยบายที่มีผลต่อโครงสร้างที่ทำให้ระบบการค้าระหว่างประเทศมีความไม่เป็นธรรมด้วย (วิฑูรย์ เรืองเลิศ ปัญญากุล. อ้างแล้ว)

(ข) แนวปฏิบัติในการสัมพันธ์กับผู้ร่วมค้าแฟร์เทรด

ในส่วนของแนวปฏิบัติในการสัมพันธ์กับผู้ร่วมค้าแฟร์เทรด เป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เป็นคู่ค้าในระบบ การค้าที่เป็นธรรมโดยคู่ค้าดังกล่าวควร จะมีความสัมพันธ์กัน อย่างเป็นธรรมด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างเป็นธรรมประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ตลาด, ราคา, ธรรมภิบาล, ความสัมพันธ์, และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

5. ตลาด: เปิดตลาดให้ผู้ผลิตที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ-สังคม รวมทั้งเกษตรกรรายย่อย ชนพื้นเมือง กลุ่มผู้หญิง ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก เป็นต้น เพื่อให้สามารถเข้าถึงตลาดที่รับซื้อผลผลิต ของผู้ผลิตนั้นๆ ซึ่งการเปิดให้เข้าถึงโอกาสทางการตลาดนี้น่าจะช่วยให้ผู้ผลิตสามารถจำหน่ายผลผลิตของ ตัวเองได้ในราคาที่ดีขึ้น อันจะช่วยแก้ปัญหาความยากจน ส่งผลต่อฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคมของผู้ผลิต

6. ราคา: ราคาที่เป็นธรรม โดยราคาซื้อขายผลิตภัณฑ์ควรจะสะท้อนต้นทุนการผลิต และ ค่าครองชีพของผู้ผลิต ที่ช่วยให้ผู้ผลิตและครอบครัวสามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ตามสมควรแก่

อัตรา นอกจาก ราคาที่เป็นธรรมแล้ว การค้าที่เป็นธรรมยังครอบคลุมถึงการมีเงื่อนไขทางการค้า
 อย่างเป็นธรรมด้วย ได้แก่ การ ชำระค่าสินค้าล่วงหน้า และการมีความสัมพันธ์ทางการค้าในระยะยาว

7. ธรรมาภิบาล: มีความโปร่งใสและสามารถอธิบายได้ ความสัมพันธ์ระหว่าง
 ผู้ร่วมค้าเป็นไป อย่างโปร่งใสในการทำธุรกิจร่วมกัน ให้ความเคารพและความยุติธรรมต่อคู่ค้า

8. ความสัมพันธ์ทางการค้า องค์กรแฟร์เทรดไม่ได้คำนึงถึงเพียงแค่ผลประโยชน์
 ทางธุรกิจเป็นสำคัญแต่ตระหนักถึงความเป็นอยู่ที่ดีทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของผู้ผลิต
 รายย่อย โดยองค์กรร่วมค้า ควรพยายามรักษาความสัมพันธ์การค้าระยะยาว ที่ตั้งอยู่บนฐานของความ
 เป็นพันธมิตร ความเชื่อมั่น และการเคารพซึ่งกันและกัน

9. พัฒนาผู้ผลิต องค์กรแฟร์เทรดควรมีความรับผิดชอบต่อผู้ผลิตในการช่วยเหลือ
 ผู้ผลิต และ องค์กรผู้ผลิตให้ได้พัฒนาความสามารถและศักยภาพในด้านต่างๆ ทั้งด้านการผลิต
 การบริหาร และการหา ตลาด เช่น มีการฝึกอบรมด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การเข้าร่วมงาน
 ขายระดับนานาชาติ การหาช่องทางทางการ ตลาดเพิ่ม (วิทยุ รายการทีวี ปัญญาภูมิปัญญา อ่างแล้ว)

โดยสรุปจะเห็นว่า เกษตรอินทรีย์เป็นระบบเกษตรที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ที่ให้
 ความสำคัญในเบื้องต้นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติ
 แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ ละเลยมิติด้านสังคมและเศรษฐกิจ เพราะความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
 ไม่อาจดำรงอยู่ได้หากแยกออกจาก ความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

6. แนวคิดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems-PGS)

พัฒนาการของเกษตรอินทรีย์อาจแบ่งออกได้เป็นสามยุคตามการเปลี่ยนแปลงของกระแส
 เกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย (1) ยุคการพัฒนาระบบและรูปแบบการผลิตและการตลาด (2)
 ยุคเกษตรอินทรีย์ กลายเป็นนโยบายของรัฐ (3) ยุคการให้ความสำคัญกับการรับรองมาตรฐาน
 เกษตรอินทรีย์ (ชมชวน บุญระหงษ์ และ แสงทิพย์ เขมราช. 2545) ซึ่งปัจจุบัน ประเทศไทย
 อาจอยู่ในยุคที่สอง

การจัดตั้งองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เกิดขึ้นจากการที่มีเกษตรกรเกษตรอินทรีย์
 มากขึ้น และต่างก็อ้างว่าสินค้าของตนเองเป็นเกษตรอินทรีย์ ขณะที่ผู้บริโภคไม่แน่ใจว่าผลผลิต
 ที่ตนเองซื้อนั้นเป็นเกษตรอินทรีย์จริงหรือไม่ ดังนั้นเพื่อสนับสนุนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์จริง
 และรักษา คุณภาพของ ผลผลิตให้เป็นธรรมชาติเดิมมากที่สุด และเป็นเครื่องมือสนับสนุน
 การตัดสินใจของผู้บริโภค ขบวนการเกษตรอินทรีย์ จึงได้มีการพัฒนามาตรฐานและ ระบบการ
 ตรวจสอบรับรองในทุกขั้นตอนของการผลิต การแปรรูป และการจัดการการตลาดจึงเกิด ขึ้น

องค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามบทบาท ของ องค์กรคือ (1) หน่วยรับรองระบบงานของหน่วยงานรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Accreditation body: AB) และ (2) หน่วยงานรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (Certification Body: CB)

หน่วยรับรองระบบงาน (Accreditation body: AB) มีหน้าที่ให้การรับรอง ระบบงานแก่ หน่วยรับรอง (Certification Body: CB) ที่ให้การรับรองผู้ประกอบการในด้านต่างๆ เช่น การรับรองผลิตภัณฑ์ (Product Certification) การรับรองการบริหารงานคุณภาพ (Quality Management System Certification) ด้านเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) เป็นต้น

ประกาศนียบัตรและตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นั้นมีประโยชน์สำหรับเกษตรกรอินทรีย์ที่มีผลผลิตปริมาณมาก ที่ต้องส่งสินค้าไปขายที่ไกลออกไปและผู้บริโภคไม่รู้จัก

ส่วนเกษตรกรรายย่อยที่มีผลผลิตไม่มาก เน้นจำหน่ายในชุมชนใกล้เคียง ในตัวอำเภอ ในตัวจังหวัด และผู้บริโภครู้จักดี มีผู้บริโภคแวะเวียนไปเยี่ยมเยือนไร่นาตลอด มาตรฐาน เพราะผู้บริโภครู้เห็นกระบวนการผลิตว่าเป็นอินทรีย์แท้จริง

ระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันมีหลายระบบ เช่น (1) ระบบการรับรองด้วยกลุ่ม บุคคลที่สาม (Third-party) (2) ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems) ซึ่งเกษตรกร ในฐานะบุคคลที่หนึ่ง และผู้บริโภคในฐานะบุคคลที่สองร่วมกันให้การรับรอง และ (3) ระบบการรับรองแบบ ตัวเลือกที่ได้รับการรับรองทางเลือก (Alternative certification options) (Wikimedia Foundation)

หน่วยงานให้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ดีนั้น ควรเกิดจากความร่วมมือของภาคีต่างๆใน สังคมนั้นๆ ประกอบด้วย เกษตรกร ผู้บริโภค สถาบัน วิชาการ องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน และ องค์กรพัฒนาเอกชน ดังนั้นเจ้าของขององค์กรมาตรฐาน คือตัวแทนขององค์กรต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งโครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ การดำเนินงาน ก็มาจากสมาชิกขององค์กรนั้น ที่สำคัญคือ มาตรฐานและเกณฑ์มาตรฐาน นั้นต้องได้รับการยอมรับจากเกษตรกร และผู้บริโภค เป็นมาตรฐานที่ปฏิบัติได้จริง และผู้บริโภค ก็ยอมรับผลผลิตดังกล่าว(วิฑูรย์ เรืองเลิศ ปัญญากุล, 2554). การมีส่วนร่วมหรือเป็นเจ้าของร่วม ขององค์กรมาตรฐานดังกล่าว ทำให้เกษตรกรเกิดความเชื่อมั่นในองค์กรมาตรฐาน ขณะที่ผู้บริโภคก็เช่นกันต่างก็เชื่อถือผลผลิตที่มีตรา มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ตนเองเป็นสมาชิก และซื้อบริโภค ดังกล่าว

ดังนั้นองค์กรให้การรับรองมาตรฐานที่ดีจะต้องได้รับการยอมรับของเกษตรกร และผู้บริโภค ในสังคม นั้นๆ และการจะยอมรับได้นั้นคือการที่ตนเองเป็นสมาชิก ความเป็นเจ้าของ และการมีส่วนร่วมขององค์กร

วิฑูรย์ เรืองเลิศ ปัญญากุล (2554) ได้สรุปว่า มาตรฐานเกษตรอินทรีย์เป็นเกณฑ์ข้อกำหนดขั้นต่ำที่เกษตรกรผู้ผลิตจะต้องปฏิบัติตาม และหน่วยงานรับรองจะใช้เป็นเกณฑ์ ในการตรวจประเมินการผลิต และตัดสินใจในการ รับรองฟาร์มที่ได้ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานนั้นๆ

ปกติในการกำหนดมาตรฐานโดยส่วนใหญ่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้ค้า ผู้บริโภค รวมทั้งนักสิ่งแวดล้อม และนักวิชาการด้านต่างๆ จะมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น และตัดสินใจในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในแต่ละข้อ ความคาดหวังหรือการให้คุณค่ากับการปฏิบัติเกษตรกรอินทรีย์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละส่วน จะถูกตรวจสอบ และยอมรับหรือปฏิเสธโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ผลิตและผู้ประกอบการ เพราะผู้ผลิตและผู้ประกอบการจะเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อกำหนด เหล่านั้น

มาตรฐานจึงเปรียบเสมือนหนึ่งเป็นกระบวนการแปลงความคาดหวังและคุณค่าของเกษตรกรอินทรีย์ให้ เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ ในกระบวนการตัดสินใจกำหนดมาตรฐานนั้น จะต้องมีการสร้างฉันทา มติ (Consensus building) เพื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดยอมรับ ดังนั้นข้อตกลงในมาตรฐาน จึงเปรียบเสมือนเป็น “สัญญาประชาคม” ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด นอกจากนี้สัญญาประชาคมนี้ได้มี การกำหนดรายละเอียด กระบวนการผลิตไว้อย่างค่อนข้างชัดเจน ทำให้มาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์มีสถานะเสมือน หนึ่งเป็น “คำนิยาม” ของเกษตรกรอินทรีย์ไปพร้อมกันด้วย (วิฑูรย์, อ้างแล้ว)

ดังได้กล่าวแล้วว่าหน่วยงานให้การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ที่ดีนั้น ควรเกิด จากความร่วมมือของภาคีต่างๆในสังคมนั้นๆ ซึ่งระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems -PGS) ก็มีแนวคิดและวิธีการปฏิบัติไม่แตกต่างจากการรับรองมาตรฐานที่ดีดังกล่าว ซึ่งระบบแบบPGS ที่นิยมใช้ในปัจจุบันก็คือ ตลาดท้องถิ่น และตลาดในประเทศ โดยที่เกษตรกร ผู้บริโภค และองค์กรสนับสนุน (องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรภาครัฐ) จะร่วมกันพัฒนากลไก ร่วมกันสร้างข้อบังคับ ระเบียบ เกณฑ์มาตรฐาน แผนงาน กิจกรรม ระบบการบริหารจัดการร่วมกัน รวมทั้งช่วยกันดำเนินงานตามแผนงาน ดังกล่าวโดยมิได้หวัง ค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่ต่างมีเป้าหมายร่วมคือ อาหารที่ดี สุขภาพที่ดี ชุมชนสังคมที่ดี

ซึ่งระบบการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ที่จะใช้ในงานวิจัยนี้ทางโครงการวิจัยจะใช้ระบบการ รับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems -PGS)

7. แนวคิดชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน (ชุมชนเกษตรกรอินทรีย์)

จากบทเรียนการทำงานของสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชน บุกะหงษ์ (2543) ได้ศึกษา เรื่องเครือข่ายตลาดทางเลือกในภาคเหนือตอนบนของไทย เรื่องรูปแบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้า เกษตรยั่งยืน และเรื่องรูปแบบองค์กรผู้บริโภคที่เหมาะสมสำหรับสินค้า เกษตรยั่งยืน พบว่าการที่จะทำให้ เกษตรกร เกิดการปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนการ และการปฏิบัติ ไปสู่เกษตรกรอินทรีย์นั้น รวมทั้งทำให้ผู้บริโภค มาซื้อผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์ได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องทำกิจกรรมหลักที่บูรณาการกัน อย่างน้อย 6 ด้านประกอบด้วย

1) ด้านเกษตรกร เป้าหมายสุดท้ายด้านเกษตรกรคือ การมี "สถาบันของเกษตรกร" ที่พึ่งตนเองได้ เกษตรกรสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงทางอาหาร รายได้ ปลอดภัย ฯลฯ โดยมีกระบวนการ ทำงานประกอบด้วยขั้นตอนการสร้างความรู้ความตระหนักในวิกฤตปัญหา และพบทางออก ขั้นตอนการสร้าง พัฒนา และขยายกลุ่ม ขั้นตอนการสนับสนุนให้เกิดการศึกษาทดลอง ปฏิบัติการ ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย และขั้นตอนการสร้างสถาบันของเกษตรกร (จดทะเบียน เป็นองค์กรนิติบุคคล และจัดตั้งศูนย์หรือสถาบันฝึก อบรม)

2) ด้านผู้บริโภค เป้าหมายสุดท้ายด้านผู้บริโภคคือ เกิดกลุ่มผู้บริโภค เป็นผู้บริโภคสีเขียว เป็นคนฉลาดซื้อ ฉลาดใช้ เท่าทัน สนับสนุนและร่วมมือกับเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ ที่ช่วยกันสร้าง ชุมชนเกษตร อินทรีย์ โดยมีกระบวนการทำงาน ประกอบด้วย ขั้นตอนการสร้างความรู้ความตระหนัก ในวิกฤตปัญหาด้านสุขภาพ ที่เกิดจากระบบเกษตรเคมีเชิงเดี่ยว และพบทางออกด้วยเกษตรอินทรีย์ และตลาดที่เป็นธรรม ขั้นตอนการ สนับสนุนให้เกิดการซื้อขายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ขั้นตอนการ สนับสนุนกิจกรรม (เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ สร้างตลาดใหม่ ร่วมสัมมนา ฯลฯ) ขั้นตอน การพัฒนากลุ่มผู้บริโภค ขั้นตอนการพัฒนาเครือข่ายร่วมกับเกษตรกร เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขยายผล และร่วมขับเคลื่อนนโยบายของเกษตรกรเกษตรอินทรีย์และ นโยบายผู้บริโภค

3) ด้านตลาดที่เป็นธรรม เป้าหมายคือ เกิดตลาดที่อยู่ได้ด้วยตลาดเองต่อเนื่อง มีกระบวนการ ทำงานประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษาพื้นที่ที่มีศักยภาพ การตัดสินใจร่วมระหว่างเกษตรกร และผู้บริโภค การ ประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายวิธีการและต่อเนื่อง(ทั้งวงแคบและวงกว้าง) ขั้นตอน การเปิดตลาด ขั้นตอนการ สนับสนุนเกษตรกรแม่กาด (การรับซื้อผลผลิตที่เหลือจากการจำหน่าย การสนับสนุนค่าเดินทาง) และมีการ ศึกษาวิจัยและนำผลการวิจัยมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

4) ด้านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมหลักด้านนี้คือการสนับสนุนให้ เกษตรกรขอรับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยที่ค่าใช้จ่ายบางส่วนมาจากเกษตรกร และ บางส่วนมาจาก องค์กรคู่ค้า หรือจากภาครัฐและเอกชน

5) ด้านการขยายผลพื้นที่รูปธรรม หากการดำเนินกิจกรรมทั้ง 4 ด้าน (ด้านที่ 1-4) สำเร็จ เป็นรูปธรรม มีองค์ความรู้ พร้อมทั้งจะขยายผล พันธกิจที่สำคัญต่อเนื่องคือการสร้าง “ศูนย์หรือสถาบัน เรียนรู้เกษตรอินทรีย์” โดยมีกระบวนการที่สำคัญคือ ขั้นตอนการถอดบทเรียนเพื่อให้ได้ องค์ความรู้ ในแต่ละด้าน ขั้นตอนการพัฒนาวิทยากรและสื่อการเรียนรู้ ขั้นตอนการทดสอบหลักสูตร ขั้นตอน การฝึกอบรม ขั้นตอนการติดตามและพัฒนาผู้ผ่านการฝึกอบรม (การสร้างและพัฒนากลุ่ม ขั้นตอน การสนับสนุนให้เกิด การศึกษาทดลองปฏิบัติการ ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย และขั้นตอนการสร้าง สถาบัน ของเกษตรกร เป็นต้น)

6) ด้านการผลักดันนโยบายให้เอื้อต่อเกษตรอินทรีย์ หลังจากที่เกษตรกร ผู้บริโภค แนวนร่วม พันธมิตร ด้านเกษตรอินทรีย์มากขึ้น การขับเคลื่อนนโยบายให้เอื้อต่อเกษตรอินทรีย์ ทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และชาติ ก็เกิดขึ้น

โดยเริ่มทำพร้อมๆ กันของ 4 แรก หลังจากนั้นจึงทำด้านที่ 5 และ 6 ทำให้เกิดกลุ่มความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภคในการจัดการระบบอาหารที่ดีและปลอดภัยของชุมชน รวมทั้งพัฒนากิจกรรมด้านอื่นๆ ที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด และยกระดับให้เป็นชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน หรือ ชุมชน เกษตรอินทรีย์ในที่สุด

แนวคิด "ชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน" เป็นแนวคิดที่สร้างชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในทุกด้าน โดยเริ่มจากการ สร้างความมั่นคงทางอาหารและอธิปไตยทางอาหาร การจัดการตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการพลังงานชุมชน การพัฒนากองทุนและสวัสดิการชุมชน สุขภาพชุมชน การศึกษาชุมชน การพัฒนาธุรกิจชุมชน หลังจากนั้นก็ขยายไปสู่การพัฒนากิจการเพื่อสังคม ที่เชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ กับภาค ประชาสังคมในวงกว้างมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป แนวคิดชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นเพิ่มจุดเริ่มต้น หรือประตูที่จะนำไปสู่สังคมจัดการตนเองของภาคประชาสังคม โดยมีเป้าหมายคือ ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างความเจริญ เติบโตที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมุ่งสู่การพึ่งตนเอง ในที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

AlimenTerra (2007) ได้ศึกษาขบวนการผลักดันให้มีการจำหน่ายอาหารอินทรีย์ในศูนย์อาหารของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่ยุโรปและอเมริกา พบว่าที่ประเทศฝรั่งเศส มีโครงการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยกับองค์กรเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐบาลท้องถิ่น ในการจัดทำอาหารอินทรีย์ เช่น องค์กร AGRIBIO 05 ได้ริเริ่มโครงการ Organic Meals and Environmental Education ในปี 2549 กับโรงเรียน โรงพยาบาล ผู้สูงอายุ จุดเน้นของโครงการคือวัตถุดิบที่ใช้ปรุง ต้องเป็นอาหารอินทรีย์ที่ออกตามฤดูกาล และเป็นผลผลิตจากเกษตรกรในท้องถิ่น ราคาของวัตถุดิบที่ทำอาหาร จะสูงกว่าวัตถุดิบเกษตรทั่วไป โดยทางสภาท้องถิ่นเป็นผู้ช่วย ออกค่าส่วนต่างดังกล่าวให้ สมาคม ARDAB 69/42 (Organic producers' Association) ได้ทำโครงการ Helping to get organic meals up and running in schools in the Rhône and Loire departments ร่วมกับโรงเรียน 20 โรงเรียน กับเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ในท้องถิ่นสามารถผลิตอาหารอินทรีย์บริการเด็กได้ วันละ 6,000 มื้อ ซึ่งเด็กนักเรียน บางคนรับประทานอาหารอินทรีย์สามมื้อต่อวัน บางคน 1-2 มื้อต่อวัน นอกจากนี้ยังมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับอาหาร อินทรีย์ในโรงเรียนอีกมาก เช่น โครงการ Fruit for secondary school children, Being supplied locally, Let's eat well together in the Seronais สมาคม PRO LEST ทำโครงการ The 24 hour challenge for the planet at the University of Valence ในปี 2007 (2550) มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมอาหารท้องถิ่นและอาหารอินทรีย์ 100% จำหน่ายในศูนย์อาหารของ มหาวิทยาลัย มีการจัดการโดยกลุ่มเกษตรกร

นักศึกษา และทีมงานของศูนย์อาหาร สามารถบริการอาหารอินทรีย์ได้ 550 มื้อต่อวัน องค์กร CIVAM Rural Challenges ได้จัดทำโครงการ Good Meals from Sustainable Agriculture ในปี 2004 กับโรงเรียน และเกษตรกรอินทรีย์ 46 คน สามารถผลิตอาหารอินทรีย์บริการนักเรียนในปี 2004/2005 ได้จำนวน 20,000 มื้อ และเพิ่มขึ้นเป็น 73,000 มื้อในปี 2005/2006 โดยส่วนต่างของวัตถุดิบที่สูงนั้น ทาง the regional government of Haute-Normandy เป็นผู้ช่วยจ่าย (AlimenTerra. 2007)

ที่ อิตาลี มีโครงการด้านอาหารอินทรีย์ในโรงเรียน และมหาวิทยาลัยมากเช่นกัน เช่น โครงการ Organic, Local-Traditional Products in School Canteens เริ่มปี 2003 กับโรงเรียนอนุบาลก่อนวัยเรียนและโรงเรียนปฐม ผลิตอาหารได้ 3,600 มื้อต่อวัน มีเกณฑ์ของวัตถุดิบที่ใช้นั้นประกอบด้วย วัตถุดิบ 100 % ต้องเป็นเกษตรกรอินทรีย์ เป็นผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยในท้องถิ่น ใช้พันธุ์กรรมท้องถิ่น และหลักการค้าที่เป็นธรรม องค์กร Commune of Budoia ได้ทำโครงการ Budoia Organic Canteen เพื่อพัฒนาห่วงโซ่อุปทานอาหาร อินทรีย์ บริหารจัดการ อาหารอินทรีย์ ในศูนย์อาหารอินทรีย์ และเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการนักเรียน สถาผู้ปกครอง และเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ ด้วยเกษตรกรอินทรีย์) องค์กร Comune di Campolongo Maggiore (Venezia-Italia) ทำโครงการ Completely organic school meals service ทำอาหารอินทรีย์ 100 % ให้แก่นักเรียนวันละ 250 มื้อ องค์กร El Tamiso Organic Producers Co-operative, Sustainable Public food Systems ที่ผลิตอาหารบริการให้โรงเรียน 12,019 มื้อต่อวัน, องค์กรProvince of Prato จัดทำโครงการ'Dalla Terra alla Tavola' - from Land to Table, Dipartimento XI (Education) of Rome city council ผลิตอาหารอินทรีย์ที่ใช้วัตถุดิบอินทรีย์อย่างต่ำ 70 % เป็นต้น (AlimenTerra. 2007)

ที่ อังกฤษ มีองค์กรที่ร่วมกับโรงเรียนและเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ เช่น องค์กร East Ayrshire Council ทำโครงการชื่อ 'Keeping it fresh keeping it local' โดยการแนะนำให้โรงเรียนบริการอาหารที่ทำให้เด็กเพลิดเพลิน กับอาหารเพื่อสุขภาพที่ทำจากส่วนผสมที่สดใหม่ เป็นผลผลิตอินทรีย์ที่ผลิตจากท้องถิ่นและชุมชน East Ayrshire's ได้รับประโยชน์จากโครงการด้วยพัฒนาห่วงโซ่อุปทาน สร้างโอกาสให้เกิดเศรษฐกิจท้องถิ่น เพิ่มศักยภาพให้ธุรกิจยั่งยืนและการจ้างงานในท้องถิ่น สมาคมดิน Soil Association (+ partners) ร่วมกับพันธมิตร จัดทำโครงการ Food for Life ในปี 2003 ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนอาหารโรงเรียน และวัฒนธรรมอาหาร ในโรงเรียน มันจะช่วยให้โรงเรียนคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารและสร้างอาหารโรงเรียน ที่มี “ความสด, จากท้องถิ่น, เกษตรอินทรีย์ และ ตามฤดูกาล” โครงการอาหารสำหรับชีวิต เป็นโครงการที่มีฐานคิดที่มองโรงเรียนแบบองค์รวม มีวิธีการส่งเสริมให้เด็ก ผู้ปกครอง พนักงานทำอาหาร ผู้ว่าราชการ ครูใหญ่ และเกษตรกรผู้ผลิต มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง อาหารของโรงเรียน สมาคมดินเปิดตัวแคมเปญ ระดับชาติสำหรับอาหารสำหรับชีวิตในเดือนตุลาคม 2003 และโครงการนี้ถูกขยายใหญ่โตในเดือนเมษายน 2005 โดย เจมีโอลิวเวอร์ (เขาเป็นพ่อครัวหนุ่มที่มีชื่อเสียงในอังกฤษ

และทำโครงการรณรงค์ชื่อ Feed Me Better ออกอากาศทาง TV ซึ่งทาง Thai PBS ได้นำรายการของเขามาออกอากาศเมื่อวันที่ 18 และ 23 มกราคม 2556 ช่วงเวลา 20.20-21.20 น. ชื่อปฏิบัติการขจัด Junk Food) และมีส่วนผลักดันให้รัฐบาลอังกฤษหันมาสนใจ ถึงปัญหาด้านอาหารที่อังกฤษยังมีองค์กรที่ขับเคลื่อนโครงการด้านอาหารอินทรีย์ อาหารที่มาจากท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น Gloucestershire Food Vision, Hampshire Fare works to increase local food sourcing , Darlington Borough Council and North East Land Link Model Food Contract, Marine Stewardship Council, The RAFAEL - The European Renaissance of Atlantic Food Authenticity and Economic Links project (Northern Ireland), Royal Brompton Hospital Food Project, Sustain: the alliance for better food and farming, Sustainable Procurement in the Eastern Counties (SPICE), Wholeschool Meals (County of Kent, England), เป็นต้น (AlimenTerra. 2007)

ที่ สเปน มีกรมเกษตรอินทรีย์ของกระทรวงเกษตรของเขตปกครองตนเองของ Andalusia ทำโครงการ Organic food for the school children of Andalusia - Eco-Food โครงการส่งเสริมอาหารเกษตรอินทรีย์ใน 16 โรงเรียนของ Andalusia เริ่มปี 2005 ผลที่เกิดขึ้นคือ ศูนย์อาหารของโรงเรียนทั้งหมดจำหน่ายผลผลิต เกษตรอินทรีย์จากเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรขนาดเล็กและขนาดกลาง นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับแรงจูงใจเพื่อพัฒนาความสามารถและสิ่งจำเป็นพื้นฐาน ในการสร้างตลาดใหม่ การกระจายผลผลิต ทักษะการขนส่งและการวางแผนการผลิตด้วย หลังจากนั้นโครงการนี้ยังขยายไปอีก 40 โรงเรียน โครงการ Sustainable School Canteen ดำเนินการโดย Fundació FUTUR ทำกิจกรรมด้านการจัดเลี้ยงแบบครบวงจรในโรงเรียน เน้นจากการค้าที่เป็นธรรม ชีววัตถุดิบเกษตรอินทรีย์ตรงจากเกษตรกร ท้องถิ่น จ้างแรงงานจากผู้ผ่านการอบรมที่องค์กรจัด เกณฑ์การใช้วัตถุดิบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนคือใช้วัตถุดิบ เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน (30% of ingredients; 50% local/regional, 75% fresh and products from Fair Trade (when there is no local supply) ที่สเปน ยังมีหน่วยงานที่ส่งเสริมอาหารอินทรีย์ในโรงเรียน อีก เช่น Vida Sana ที่มีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ป่วย-นักเรียน-ผู้ปกครอง, RAFAEL project/Zamora (AlimenTerra. 2007)

ที่สวีเดน มี สมาคมเทศบาล Are ทำโครงการ Åre Organic Kitchens เป้าหมายของโครงการคือในปี 2010 นักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลและผู้สูงอายุในเขตเทศบาล จำนวน 25% ของประชากรจะต้องได้บริโภคอาหาร อินทรีย์ ซึ่งในปี 2007 นอกจากนี้มีองค์กร Ekocentrum , องค์กร Malmö Commune (Malmö Local Authority) ทำโครงการ School Meal Service ด้วย และที่เดนมาร์กมี West Zealand Council ทำโครงการ Healthy and sustainable food เป็นต้น (AlimenTerra. 2007)

ในส่วนของสโลวีเนียได้ทำโครงการชื่อ European Schools for Healthy Food ในช่วงปี

พฤษภาคม 2010 – เมษายน 2011 มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจากประเทศต่างๆ ประกอบด้วย เบลเยียม บังกาเรีย ฝรั่งเศส ไอร์แลนด์ อิตาลี ลัตเวีย โปแลนด์ โรมาเนีย ไอร์แลนด์เหนือและสเปน วัตถุประสงค์หลัก คือการส่งเสริมการบริโภคอาหารสด เพื่อสุขภาพในศูนย์อาหารของโรงเรียน รวมทั้งการขยายเครือข่ายสู่ชุมชน เกี่ยวกับการมีนิสัยการบริโภคอาหารที่ดี กลุ่มเป้าหมายรวมไปทั้งผู้มีส่วน ได้เสีย ต่างๆ เช่น ครอบครัว ผู้บริโภค ผู้ให้บริการในศูนย์อาหาร องค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง กับนโยบายด้านการศึกษา กิจกรรมที่น่าสนใจ เพื่อพัฒนาด้านอาหาร และโภชนาการในโรงเรียนด้วยการ เริ่มจากการทำโครงการผลไม้และนม ในส่วนของโครงการ ผลไม้ จะเน้นไปที่สอง องค์ประกอบหลัก คือการให้เห็นถึงความสำคัญของการกินผลไม้และผัก และวิธีการ เลือกกิน มีการอภิปราย บนฐานของ หลักการกินอย่างช้า การทำให้เห็นพ้องว่าผลไม้ และผักเป็นสิ่งที่ดี ต่อสุขภาพ ดีต่อโลก และรสชาติดี ภายใต้หลักการเหล่านี้ผักและผลไม้จะถูกกล่าวถึงทั้งในแง่ของเนื้อหา ทางโภชนาการของพวกเขาและ ยังมีบทบาท ของพวกเขาในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความหลากหลาย ทางชีวภาพและชุมชน เด็กได้รับการ สอน วิธีการเลือกผัก และ ผลไม้ โดยการประเมินที่ เป็นผลผลิตจากท้องถิ่น เป็นของสด เป็นผลผลิต ตามฤดูกาล วิธีการผลิตที่ใช้ใน การเพาะปลูกแบบอินทรีย์ การใช้พันธุ์ท้องถิ่น เรื่องของรสชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ สโลว์ฟูดยังส่งเสริม การเรียนรู้เกี่ยวกับผลไม้ และผัก ด้วยการค้นหาและผลิตด้วยมือตนเอง เช่นการสร้างสวนผัก ในโรงเรียน การแลกเปลี่ยน เมล็ดพันธุ์ผักและ ตำรับอาหาร สร้างความสนใจจากเมล็ดพันธุ์สู่โต๊ะอาหาร ทำให้เห็นวงจรเพาะปลูก ที่ครบวงจร ตั้งแต่การปลูกสู่ การเก็บเกี่ยว การจัดเตรียมและการทำปุ๋ยหมัก กิจกรรมเหล่านี้ มีส่วนช่วยให้เกิด กลุ่มคนที่กระตือรือร้น ในการสร้าง รูปแบบของชุมชนการเรียนรู้กับการขับเคลื่อน และความ ปราปรองที่จะทำงาน ที่มุ่งสู่การเจริญเติบโตและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ (Sarah Fleming, Elisabeth Manning, Mariagiulia Mariani. 2010)

ในส่วนของประเทศไทยเองได้มีความพยายามในการสร้างศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพในสถานศึกษา เหมือนกันแต่น้อย ยังไม่มีการใช้อาหารที่ผลิตจากเกษตรอินทรีย์ ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากเกษตร ปลอดภัย ดัง ของแผนอาหารปลอดภัยของสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ที่ร่วมกับโรงเรียนปิ่นสร้อยแยล วิทยาลัย ในการทำ อาหารมื้อกลางวันแก่นักเรียน

อาจสรุปแนวคิดการบริหารจัดการศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพในสถานศึกษาได้ว่า การจะบริหาร ศูนย์อาหารให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องทำงานกับผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน ทั้งคณะผู้บริหาร นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้ให้บริการในศูนย์อาหาร เกษตรกรผู้ผลิต หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้อง กับนโยบายด้านการศึกษา และศูนย์อาหารนั้นต้องการการจัดการที่ดี การจัดการที่มีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จ ซึ่ง “การจัดการที่มี ประสิทธิภาพ” นั้น มีความต้องการ ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย ทุกคนที่เกี่ยวข้อง ต่างรู้ถึงเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ และมีความคุ้นเคยกับนโยบาย ของศูนย์อาหาร คณะกรรมการและพนักงาน ศูนย์อาหารต้องร่วมกัน พัฒนาแผนการดำเนินงาน

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของศูนย์อาหาร สิ่งที่ต้อง ปฏิบัติงานแต่ละวัน ต้องมีโครงสร้าง และการบังคับใช้ ต้องมีการฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาแก่พนักงาน อย่างเพียงพอ พนักงาน ต้องมีการจัดการสต็อกที่มีประสิทธิภาพรู้วิธีการทางบัญชีและการเงิน พนักงานต้อง มีความคุ้นเคย เข้าใจและ ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านอาหาร ปลอดภัยและมาตรฐาน ด้านสุขภาพ และความปลอดภัย ในการประกอบอาชีพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

